

კულტურის ეკონომიკა - საერთაშორისო გამოცდილება, კონვენციები
დაპროგრამები - ნატო ცინცაბაძე, ICOMOS საქართველო, გენერალური მდივანი

მემკვიდრეობის დაცვის ეკონომიკა და სოციალური მნიშვნელობა

მემკვიდრეობის დაცვას ერთი უცნაურობა ახასიათებს. მის მიმართ არასოდეს ჩნდება რეტროსპექტული წინააღმდეგობა ან სინანული. მემკვიდრეობის დამცველნი ერთადერთნი არიან მსოფლიოში, ვინც მომხდარი ფაქტის შემდეგ ყოველთვის იღებენ საკუთარი სიბრძნის დადასტურებას.

ჯონ კენეთ გელბრაითი

ამ ფრაზას ძალიან ხშირად იყენებენ ის ადამიანები რომლებიც ცდილობენ დაითანხმონ საზოგადოება იმ საკითხში რომ კულტურული მემკვიდრეობა არის ეკონომიკური განვითარების მნიშვნელოვანი ფაქტორი და მეც ხშირად ჩემ პრეზენტაციებს ამ ციტატით ვიწყებ, არა იმიტომ რომ ასე მხატვრულია, არამედ იმიტომ რომ მიკვირს, ეს ეკონომისტის დაწერილია.

როდესაც დამტკიცდა საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია, 2020, ყველანი შევშფოთდით რომ ამ სტრატეგიაში არა თუ კულტურა არ იყო აღნიშნული როგორც განვითარების მნიშვნელოვანი კომპონენტი, არამედ საერთოდ სიტყვა კულტურა არ იყო ნახსენები. მიუხედავად მცდელობისა, ჩვენ უკვე დამტკიცებულ დოკუმენტში ცვლილების შეტანა ვერ მოვახერხეთ, თუმცა იმედი გამოითქვა რომ დროთა განმავლობაში რაიმე შეიცვლებოდა. ახლა ჩვენ გვაქვს კულტურის სამინისტროს მიერ შემუშავებული სტრატეგია 2025 რომელიც მნიშვნელოვანია რომ კულტურისა და ეკონომიკის საკითხებს ცალკე გამოყოფს. რაც გამოწვეულია ევრო კავშირთან ასოცირების დოკუმენტის ხელშეკრულებით, სადაც პირდაპირ არის განსაზღვრული რომ უნდა შემუშავებულიყო კულტურის პოლიტიკა.

ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულება, 2014

„მუხლი 326: მხარეთა შორის თანამშრომლობა ხელს შეუწყობს კულტურათაშორის დიალოგს, ევროკავშირისა და საქართველოს კულტურის სფეროსა და სამოქალაქო საზოგადოების მონაწილეობის გზით“, მხარეები კი ითანამშრომლებენ შემდეგ ძირითად სფეროებში, მუხლი 363:

კულტურის სფეროში თანამშრომლობა და კულტურული გაცვლები;

(b) *ხელოვნებისა და ხელოვანთა მობილურობა და კულტურის სფეროს ინსტიტუციური გაძლიერება;*

(c) *კულტურათა შორისი დიალოგი;*

(d) *კულტურის პოლიტიკის შესახებ დიალოგი;*

(e) თანამშრომლობა საერთაშორისო ფორუმების ფარგლებში, როგორებიცაა, იუნესკო და ევროპის საბჭო, რათა, inter alia, ხელი შეეწყოს კულტურულ მრავალფეროვნებას, შენარჩუნდეს და სათანადოდ განვითარდეს კულტურული და ისტორიული მემკვიდრეობის ღირებულებანი.

აქ არის სია იმ ხელშეკრულებებისა რომლებიც საქართველოს და დებული აქვს საერთაშორისო საზოგადოებების წინაშე კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ:

ევროპის საბჭოს ჩარჩო კონვენცია საზოგადოებისათვის კულტურული მემკვიდრეობის ღირებულებების შესახებ, (2005) ;

ევროპული კონვენცია არქეოლოგიური ძეგლების დაცვის შესახებ, (განახლებული 1992);

ევროპის საბჭოს კონვენცია ევროპული არქიტექტურული მემკვიდრეობის დაცვის შესახებ; (1985)

იუნესკოს კონვენცია „კულტურული თვითგამოხატვის მრავალფეროვნების დაცვისა და ხელშეწყობის შესახებ“, (2005)

იუნესკოს კონვენცია არა მატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის შესახებ, (2003)

იუნესკოს კონვენცია მსოფლიო მემკვიდრეობის კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის შესახებ, (1972);

იუნესკოს ჰააგის კონვენცია შეიარაღებული კონფლიქტის დროს კულტურული ფასეულობების დაცვის შესახებ, (1954)

აქედან ბოლო 2005 წელს მიღებული ფაროს კონვენცია პირდაპირ ამბობს, რომ

„...სრულად გამოიყენოს კულტურული მემკვიდრეობის ეკონომიკური პოტენციალი, ეკონომიკური პოლიტიკის განსაზღვრისას გაითვალისწინოს კულტურული მემკვიდრეობის სპეციფიკური ხასიათი და ინტერესები და აუზრუნველყოს, რომ აღნიშნულმა პოლიტიკამ პატივი სცეს კულტურული მემკვიდრეობის მთლიანობას მისი ღირებულებების შელახვის გარეშე.“

ფაროს კონვენცია, 2005.

ეს გახლავთ ის კონტექსტი რომელშიც ახლა ჩვენ ვმოქმედებთ.

მნიშვნელოვანი საკითხებია : მემკვიდრეობის დაცვის ეკონომიკა და სოციალური მნიშვნელობა და მემკვიდრეობის დაცვის ეკონომიკური სარგებელის გაზომვა,

სამუშაო ადგილების შექმნა,

რესტავრაციას მეტი სამუშაო ძალა სჭირდება ვიდრე ახალ მშენებლობას და იქმნება 10-20%-ით მეტი სამუშაო ადგილები;

რესტავრაცია ხელს უწყობს მაღალკვალიფიციური ხელოსნების ზრდას;

ისტორიული ძეგლების რესტავრაცია ნაკლებად მოითხოვს იმპორტირებულ სამშენებლო მასალას და ხელს უწყობს ადგილობრივი წარმოების განვითარებას;

ალე ელბერსი და ესთერ ვან სთეე კელენბურგი

“კულტურული მემკვიდრეობის ნაგებობებში 1 გორვანჯა სტერლინგის ოდენობის ინვესტიციის განხორციელება ქმნის დამატებით 1.60 გორვანჯა სტერლინგს ადგილობრივ ეკონომიკაში“

“ზინეთში ლიჯიანგს, ოდესღაც მიძინებულ ქალაქს, ახლა კი გაცხოველებული ტურიზმის კერას, წელიწადში 11 მილიონი დამთვალიერებელი სტუმრობს და 1.6 მილიარდ აშშ დოლარს ტოვებს ქალაქში, რომლის მოსახლეობა 140.000 მაცხოვრებელს ითვლის“.

მემკვიდრეობის დაცვის ეკონომიკის წარმატებული საერთაშორისო მაგალითები მიუთითებს, რომ იგი ხელს უწყობს ახალი ბიზნესის ფორმირებას, ტურიზმის სტიმულირებას, უძრავი ქონების ფასის გაზრდას, ცხოვრების ხარისხის ამაღლებას, სიღარიბის დაძლევას, საზოგადოების თვითრწმენას. მემკვიდრეობის ეკონომისტები მიუთითებენ ისეთ სპეციფიკურ უპირატესობაზე, როგორცაა, ისტორიულ გარემოში ქონების მეპატრონის უფრო დაცულობა ეკონომიკური კრიზისების დროსდაგანსაკუთრებულ როლს ანიჭებენ მემკვიდრეობის დაცვის პოტენციალს, განავითაროს მცირე და საშუალო ბიზნესი მაშინ, როცა: ევროპასა და ჩრდილოეთ ამერიკაში ახალი სამუშაო ადგილების 80%-ს მცირე და საშუალო ბიზნესი ქმნის, ხოლო ე. წ. ახალი ეკონომიკის ქვეყნებში 99%.“

მემკვიდრეობის ეკონომიკას, გარდა პირდაპირი შედეგისა, ახასიათებს განვითარების პროცესის უწყვეტობა, მისი ირიბი ეფექტი კი მზარდია. მემკვიდრეობის წარმატებული მაგალითები აჩვენებს, რომ მემკვიდრეობის ეკონომიკა, როგორც საჯარო პოლიტიკა, ყველაზე მომგებიანი პოლიტიკაა რეგიონული თუ ადგილობრივი განვითარებისთვის.

„იფიქრეთ იმაზე, თუ ვინ აკონტროლებს მემკვიდრეობის რესურსების მომავალს: მეპატრონეები, ბანკირები, არჩეული პოლიტიკოსები, ეკონომიკური განვითარების ხელმძღვანელები, კომერციული საბჭოების აღმასრულებლები, ბიზნესის წამომადგენლები, სივრცის დამგეგმარებლები, უძრავი ქონების ბროკერები, და გადასახადის გადამხდელები. რა უნდათ ამადამიანებს, რომ იცოდნენ? რა ელირება? რამდენს მოიტანს? რამდენს დაზოგავს? თუ მემკვიდრეობის დამცველებს არ ექნებათ სარწმუნო პასუხი ამკითხვებზე, მეტი და მეტი მემკვიდრეობის რესურსი დაიკარგება მომავალში“

(დ. დ. რიპკემა. მემკვიდრეობის დაცვის ეკონომიკა. საზოგადოებრივ ლიდერთა გზამკვლევი. National Trust for Historic Preservation. 1998).

აუცილებელია ამ სფეროში მიზნობრივი კვლევების განვითარება. ამ თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი იქნება დარგთაშორისი კვლევების წარმოება შესაბამის სამეცნიერო და კვლევით ცენტრებში, სამაგისტრო და სადოქტორო კვლევების ინიცირებ აუნივერსიტეტებში.

სასარგებლო და მნიშვნელოვანია, ითარგმნოს და გამოიცეს მემკვიდრეობის დაცვის ეკონომიკისადმი მიძღვნილი პუბლიკაციები, რათა ის ხელმისაწვდომი გახდეს, როგორც საექსპერტო, ისე პოლიტიკური წრეებისათვის.

აუცილებელია, შესწავლილ იქნას საქართველოს ბუნებრივი და კულტურული მემკვიდრეობის ეკონომიკური პოტენციალი – გამოვლინდეს და ჩამოყალიბდეს კონკრეტული ეკონომიკური არგუმენტები. მხოლოდ მაშინ გახდება შესაძლებელი მემკვიდრეობის რესურსის სრულყოფილია ადაპტაცია და შესაბამისად დაცვა.

მომდევნო საკითხი შეეხება კულტურული მემკვიდრეობის დაფინანსებასა და ფინანსურ ინსტრუმენტებს, სადაც მნიშვნელოვანია საერთაშორისო გამოცდილების გაზიარება, ამ კუთხით სამაგალითოა იტალია.

აქ არსებობს სხვადასხვა ფონდები, რომლებიც უშუალოდ ამ საკითხებზე მუშაობენ.

ლატარიი სფონდი („ProventiGiocodelLotto” L. n. 662/1996): შეიქმნა, როგორც სამწლიანი პროგრამა მსხვილი საკონსერვაციო / ვალორიზაციის სქემებისათვის – ფონდები მოიზიდება ლატარიის გათამაშებიდან.

„8x1000” ფონდი (l. 222/1985). თანხების მოზიდვა ხდება საგადასახადო სისტემიდან ფიზიკური პირების პირად შემოსავლებზე დაწესებული საშემოსავლო გადასახადიდან: ნებისმიერი მოქალაქე უფლება მოსილია გადაწყვიტოს, რამიზნით დაიხარჯება მის მიერ გადახდილი საშემოსავლო გადასახადის 0.8%, რომელსაც განკარგავს მინისტრთა საბჭო; ერთ-ერთ მიზნობრივ სფეროს კულტურული მემკვიდრეობა წარმოადგენს; ....”

„რაც შეეხება საგადასახადო შეღავათებს, აქაც არის შესაძლებლობა, რომ დამატებით 0.5% პირადი საშემოსავლო გადასახადიდან მიმართული იყოს არასამთავრობო ორგანიზაციებისკენ, კვლევითი და საქველმოქმედო ორგანიზაციებისკენ, და ასევე კულტურის სამინისტროსკენ, რათა ამ უკანასკნელმა განახორციელოს საკონსერვაციო პროექტები.”

„ARCUS s.p.a. ფონდები: ფონდების ეს სახეობა იმართება კულტურის სამინისტროსთან არსებული საზოგადოების მიერ. ფონდი ფინანსდება ინფრასტრუქტურის სამინისტროს ბიუჯეტიდან (3% ინფრასტრუქტურის სამინისტროს წლიური ბიუჯეტიდან); ინფრასტრუქტურის სამინისტროსა და კულტურის სამინისტროს მიერგ ამოცემული ნორმატიული აქტებით რეგულირდება ხსენებული თანხების მოხმარება და განაწილება (დარგთაშორისი ინიციატივა).

ასევე გრანტები და შეღავათიანი სესხები.

„ხარჯების პირდაპირი ანაზღაურება საკონსერვაციო სამუშაოებისთვის: თანხის 50%-მდე ოდენობით (როგორც წესი, კერძო მფლობელებისთვის მაქს. 30-40%); ანაზღაურების

უფლების მოსაპოვებლად თხოვნა წინასწარ წარედგინება კულტურის სამინისტროს პერიფერიულ (რეგიონულ) სამსახურს.

წლის ეს ხის საპროცენტო განაკვეთის დაფარვაში: ამ შემთხვევაში გრანტი პირდაპირ გადაეცემა ბანკს, რომელმაც სესხი გასცა აღსადგენი დაცული მემკვიდრეობის მფლობელზე ან მესაკუთრეზე. ეს არის სესხის საპროცენტო განაკვეთის სახელმწიფოს ფონდებიდან სრულად ან ნაწილობრივ დაფარვის საშუალება (დამოკიდებულია სესხის საპროცენტო განაკვეთის ოდენობაზე).

შესაძლებელია გადასახადების შემცირება (სარეაბილიტაციო სამუშაოების ღირებულების 50%-მდე (მაქს. 96 000 ევროს ფარგლებში), რაც აკლდება საშემოსავლო თანხას, რომელიც გადანაწილდება კვოტებად ათი წლის განმავლობაში. თანხამ შეიძლება შეადგინოს კონკრეტული ღონისძიებებისთვის 65% – მაგ., ენერგო ეფექტურობის გასაზრდელად ჩატარებული სამუშაოებისა და სეისმური მედეგობის გასაუმჯობესებლად

იტალიაში დღგ-ს შემცირება ეხება არსებულ შენობებზე ყველა სახის გადაუდებელ სარემონტო სამუშაოებს, მიუხედავად იმისა, დაცულია თუ არა ეს შენობები რაიმე სტატუსით. დღგ მცირდება 22% დან 10%-მდე (თავიდან იყო 4%), მიუხედავად ამისა, ეს შემცირება არ ეხება არქეოლოგიურ კვლევებსა და მუშაობას.

“ ინვესტიცია კულტურაში კარგია იტალიური ეკონომიკისთვის“- ამბობს მინისტრი ფრანჩესკინი

იტალიის მთავრობის არტ ბონუსების საგადასახადო შეღავათების პროგრამამ მოიზიდა კერძო შემომწირველები კულტურული მემკვიდრეობისთვის, რომელთა რაოდენობა გაიზარდა 100 მილიონ ევროზე მეტად, 3000 დან. რამაც გააფართოვა სექტორი და უზრუნველყო მისი გავრცელება მთელ ქვეყანაში- ამბობს კულტურის მინისტრი დარიო ფრანჩესკინი.

ეს არის მოგზაურობის დასაწყისი რომელიც 30 წელი მაინც უნდა გაგრძელდეს, ჩვენ სწორ გზაზე ვართ, მაგრამ შეგვეძლო უკეთ განვითარებულიყავით მთელი ერის მასშტაბით.

2016 წლის დეკემბერი

ყველა ქვეყანამ ისთვის შესაფერის დაფინანსების სქემასა და ფინანსურ ინსტრუმენტებს ქმნის, საიდანაც შეიძლება გამოვყოთ ყველაზე გავრცელებული ფორმები:

- საზოგადოებრივი და კერძო სექტორის პარტნიორობა;
- სუბსიდიები
- შეღავათიანისესხები
- საგადასახადო შეღავათები
- მიზნობრივი გადასახადები

- საბანკო გარანტიები
- მბრუნავი ფონდები
- საქველმოქმედო ფონდები, მეწარმეთა კულტურის ფონდები;
- კულტურის ლატარია

საქართველოში მსოფლიო მემკვიდრეობისა და ეროვნული მნიშვნელობის ძეგლებზე სამუშაოები განთავისუფლებულია დამატებითი ღირებულების გადასახადისგან.

თუმცა საქართველოში არარსებობს წახალისების არანაირი მექანიზმები ისტორიული ქონების მფლობელებისთვის და ისტორიულ გარემოში ინვესტირებისთვის.

აუცილებელია, საერთაშორისო გამოცდილების გათვალისწინებით, დარგთაშორისი თანამშრომლობით, უწყებათა შორისი კონსენსუსის საფუძველზე შემუშავდეს საქართველოსთვის მისაღები კულტურისა და მემკვიდრეობის დაცვის დაფინანსების მექანიზმები

აუცილებელია, პროფესიულმა წრეებმა და მემკვიდრეობით დაინტერესებულმა ჯგუფებმა მოახერხონ კონსტრუქციული დიალოგის გამართვა სახელმწიფოს ტრუქტურებთან მემკვიდრეობის სოციალურ-ეკონომიკური სტრატეგულ მნიშვნელობაზე, რათა ესპოტენციალი სრულყოფილად იქნას გამოყენებული ქვეყნის მდგრადი განვითარების ეროვნულ პროგრამებში.

ამ პროცესში წამყვანი როლი ეკუთვნის კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს